

AALC

AALMB

Association des Alphabétiseurs de Cobly et de Boukoumbé

Di cuude tāātide pokē
m̄ bēdím̄e 12/2011

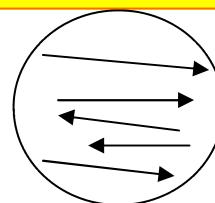
Livret niveau 3

Maadi bēnsīnē

Tī bēm̄mū ya nne Bikinbanki

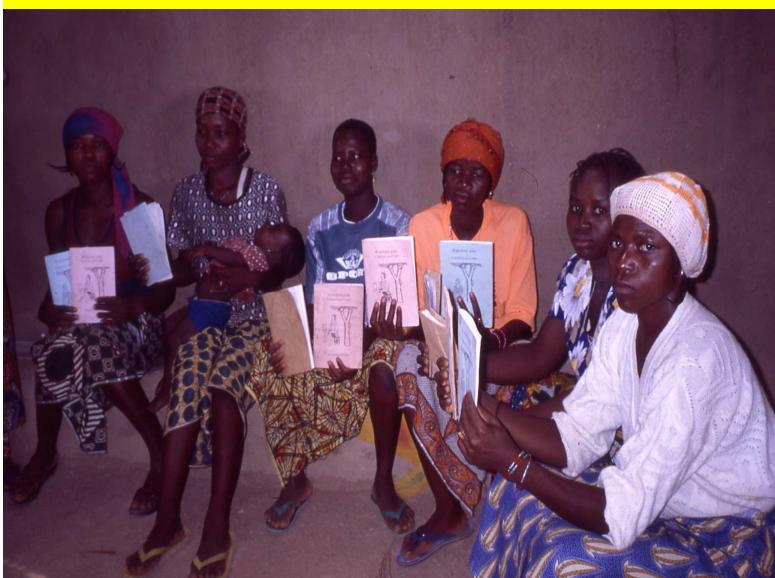
Kē pokē ñkē nī tī tōtā a tī ñ dōmu n dīenō, n dōmu m̄ bēnsīnē, n dōmu n cōtidí nne ñsō m̄ hānsime.

$$5 - 3 = 2$$

Bikibanki bēnsibé : Classe de Bikibanki

Bikibanki bēnsibé Bukunbe : Classe de Bikibanki

Le coordinateur d'Alphabétisation et le chargé du programme d'Alphabétisation de la commune de Cobly

Le livre du niveau 3 en Langue mbèlimè : décembre
2011

Dépôt légal : 4ème trimestre 2011

Prix de vente : 1000 F cfa

Atelier sur renforcement des capacités à Tanguiéta

Kē pōke kē n tōsīdī ū n fē bō n nō ū
bíédo a u dōmu n dīenō ū sēpī m
bédime a ne cānsi

Ū n ke pāñno : Sinweeka Diyakito Benne

Auteur : SANHOUEGOUA Diacto Bernard

Dī n ke denno : I sēpī wākinbe ciīke Dikōode
nne Bukunbe «**Ti bēñmū ya nne Bikibanki**»

Publié avec l'accord des l'Associations des Alphabétiseurs de
Cobly et de Boukounbé de la Langue **mbèlimè**.

**I sēpī bēnsime tōñmū yūude nne bē
kpēnbe bēnsime**

Direction de l'Alphabétisation
et de l'Education des Adultes

* Nne **SIL** Tōtīme

Avec l'Assistance Technique de la **SIL**

© Ke bont; o n dedō dī yōdānside 2011

© 1ère Edition 2011, 4ème Trimestre

a b c d e f h i k m n o p s t u
w y kp ε œ
A B C D E F H I K M N O P S T U
W Y KP ε œ
0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
30 40 50 60 70 80 90 100

Ce livret est utile pour tout le monde. Tous ceux là qui parlent mbèlimè et même ceux qui ne le sont pas peuvent l'exploiter d'une manière d'une autre. Ce livre nous explique pourquoi nous séparons certains mots et collons d'autres. Nous avons les Articles, les adverbes, les noms composés, les pronoms possessifs, les pronoms personnel, les pronoms relatif, la marque de classe. Ce manuel nous clarifie pourquoi le ton et où le pratiqué, pourquoi le tilde en bas ?

En un mot c'est un livre qui explique sur l'orthographe, la grammaire, la conjugaison et le vocabulaire. Nous avons plusieurs sortes de ponctuations en langue.

Ce livre explique sur la pédagogie.

Avec ce livre, nous pouvons écrire une lettre privée, faire une demande en langue etc...

Faire en Langue le curriculum vitae.

Que Dieu nous aide à exploiter ce livre pour mieux faire.

V- **N fā nēyē m̄ fommū n̄ hīnnī** : m̄ tēdīmū, M̄ híimē nne dī ciikide tōmmū.

V- DIVERS: Le sport, la lecture, travail d'équipe.

N hamm̄ nēyē nē fē bō wē.

Je certifie exacts les renseignements ci-dessus cités.

Kε pānn̄ dikɔode dā 31 dī yōkuude 2011

Fait à Cobly le 31 décembre 2011

M̄ tōmmū n̄ kpīem̄

Le chargé du programme

Benna s̄inwεeka

Bernard SANHOUEGOUA.

Bē wākimbe pɔke 2011

* Kē pɔke n̄kē n̄ bē wākinbe cāñsīm̄, yɔsinē m̄ díétīme hīnnī*.
« Kε pedimú ā nī nānki n̄yē kū nne n̄ díen̄ n̄ kōñ' h̄ē tāp̄ i waadī nne ā nōbuode, m̄ cōosime yendōmm̄, dī cūyendōnde wākime nne n̄sō dī yiēdīde », ā nī nānki n̄yē n̄ dietá kē bītōpɔke, tī tōc dēnb̄e pɔke nne kē kpēñpɔke yōō ā nī nānki n̄yē n̄ dietá n̄ cūchī m̄ tōmmū nne n̄sō ā fommū pɔke.

Ū wienū ā tī tōtā a tī kēsi kē pɔke tennē ke tē kēyē !

N bāanī dī púkím̄.

I.) Ī waadī ī n cōōkī Sī nīnsī ñ hiete m̄ bēdímē:

a. (Nē n bááde hīnnī.)

Ī dōnnīmē : Dī sēede, fē sōfe, kē būoke, ū tīebu, m̄ yāāmū. Dī, Fē, Kē, Ū, M̄ : nō ī waadī ī n pōhīne sī nīnsī ñ hiete yē. I bō ī nummu kū (5).

Ī waadī ī n pōhīne sī nīnsī ñ hiete hē nō nne ñ cáatí nne ā hiete tennē. Nne ñ nāā n tē bōnde bā té ñ bō wē a ī waadī tennē ā hítá n yēē sō dī hetide tennē dī bā.

M̄ dōnnīmē:

Dī cuude dōdō, «n̄» cuude dōdō. Fē wādipōhīñfe (dī) hítō a «n̄» cōōtō.

Fē sōfe hítō, «Kpaaku» sōfe hítō. Fē wādipōhīñfe (fē) hítō a «kpaaku» cōōtō.

Kē sāñke wēnni, «nē» sāñke wēnni. Fē wādipōhīñfe (kē) hítō a «nē» cōōtō.

Ū tīebu dō, «nē» tīebu dō. Fē wādipōhīñfe (ū) hítō a «nē» cōōtō. M̄ yāāmū būosi cē, «ū tīebu» yāāmū būosi cē (m̄) hítō a «ū tīebu» cōōtō. M̄ nīime hōsī m̄ mōmōmē, «kē míñke» nīime hōsī cē. Fē wādipōhīñfe (m̄) hítō a «kē míñke» cōōtō. « Ne hē bídí a tī yē : kē míñke m̄ nīime hōsī cē ». Ne nāā tī békí kē míñkē. Nēnne yē tennō a tī yēnni i hē nō nne ñ cáatí nne ā hiete tennē.

Cápu ya nñē: Á dī hetide bonto «dī» di nō n yōosīne «de».

Ī dōnnīmē: Dī tuude, dī pāade, dī kode ...

Á di bonto «kē»di nō n yōosīne «kē».

III- Ā tēdī m̄ yááme mēyē :

III- EXPERIENCES PROFESSIONNELLES:

- M̄ bēdímē díétíme kpīemō, n bēnsīne ū n fē bō, n dēnnīne sī pōkisi,

Chargé du programme d'Alpha, Formateur et produit des documents,

- N bēnsīne bē kpēnbē m̄ pīeme,
Maître du français fondamental,
- N nādō kē pīeminsīñke : m̄ cōtidimē pō, sī pōkisi ñ pāññīme nne n dietá,

Opérateur de saisie : Excel, publisher, word etc...

M̄ yááme tūjme :

AUTRES FORMATIONS :

- N tunnō ī sēpī pōkidietíme bēnsike,
Séminaire pour écrivains et réviseurs en langues nationale
- N tunnō n yēsīne kē pōke ī sēpī ñ tē hō bēnsike,
Séminaire de traduction et d'adaptation en langues nationales,
- N tunnō kē bēnsike ā nī nānki n̄yē n bēnsīne ū kpīemō nne bē wākinbe,
Formation sur les principes de l'andragogie et la formation des moniteurs et animateurs,
- N tunnō kē bēnsike ā nī nānki n̄yē n hīsī ī sēpī m̄ bēnsime.
Suivi le forum d'Alphabétisation.

IV- Ā yōōmū ī sēpī īyē :

IV – Langues parlées :

- 1- Bē yā īyē :** m̄ pīeme nne m̄ sēntīpīeme.

1- LANGUES OFFICIELLES: Français et Anglais.

- 2- Ā yōōmū īyē :** m̄ bēdímē nne m̄ tēmādīme

2- LANGUES NATIONALES: mbèlimè et ditamari.

Ā tōm̄mū nóm̄me : Cel : 97 34 44 70.
Adresse Cel : 64 87 94 03
B P : 45 Ketenceeke

II-**Ā** nakūōdimē semmū :

II- CURSUS SCOLAIRE

	Ā kūōdō n tiih̄ nēȳ	Ā tēdī kē pōkē kēȳ	Ā ke yaā nēȳ
Ā biene ANNEES	NIVEAU D'ETUDES	DIPLOME	LIEU
1993-1994	Ā biene 11(n nākūōdi- dūcme)	N mōmmē (0)	Dikōode
	2 nd Cycle 1ère	Néant	Cobly
1992-1993	Ā biene 4 1er cycle 3 ^{ème}	N mōmmē (0)	Dikōode
	Néant	Cobly	
1986-1992 dī cuude yendōnde 1 n tiih̄ 6	Ā nākūōdih̄etím ε	Ā Uwuodu EPP ouorou	Ecole primaires (CEP)

Ā di bontā «fē» di nō n yōcsīne «fē».
Ā di bontā «ū» di nō n yōcsīne « u,ū,ɔ,✉,ɔ ...»
Ā di bontā «m̄» di nō n yōcsīne «m̄ yōō m̄».
Ā di bontā «dī - de), (kē - k̄e), (fē - f̄e), (ū - u, ū ɔ, u, ɔ), (m̄ - m̄e, m̄u).

Ā waadī ī n cōokī Sī nīñsī ī hietē: b. (ū hōsīh̄u hīnnī)

Ā dī hetide bontā «dī» nē n bááde bōde, té ā bōntā «ā» ū hōsīh̄u hīnnī, n yōcsīne «e, ε, o, i, a».

Ā di bontā «dī» sēēde (ā) sīe, (dī) nūōde (ā) nē(ε), (dī) tōōde (ā) tū(o), (dī) yūude (ā) yī(i), (dī) dāāde (ā) dā(a)
Ā dī hetide bontā (fē) nē n bááde bōde, té ā bōntā (ī) ū hōsīh̄u hīnnī, n yōcsīne (ī, ā, ē, ē, ē)

Ā dī hetide bontā kē nē n bááde bōde, té ā bōntā sī ū hōsīh̄u hīnnī, n yōcsīne sī mandē.
Ā dī hetide bontā kē būōkē = sī būōsī, kē sāñkē = sī sāñsī...
 Niinē «kē ninkē nne kē wāñkē» hē yíéno n tūunī dī kede tennē.

ℳ dōnnīmē: kē ninkē = (**tī**) **ninte**. Ne hē bídí a tī yē **sī** ninsī.

Kē wānke = **tī** wān**te**.

Dēkī ī wādipōhīnē ū hōsīhū hīnnī: i bō ī nummu kū (5) **sī**, **tī**, **ī**, **ā**, **bē**.

II.) a) **Tī cōōsī nne ī waadī iyē m̄ yōōtīmē hīnnī**

Dēkī nē waadī: (**d**, **l**, **r**). I nō wadife fē n bā kū, á tī i cūōnē dī bōnde dīyē m̄ dīétīmē hīnnī, tī dīétā <**d**>.

Nīinē tī nī fūdī nne nī i yōōmū nne

ℳ dōnnīmē: **ℳ yōōtīmē** <dī wēe**le**, dī wēe**re**>

ℳ dīétīmē «**dī wēe**de****»

b) **Ñ dēnbe bē n tūnsī ā nōbuode m̄ yōōtīmē hīnnī**

(**Ñ**) dēnbe bō bē tāatē kū. Ú n bā pōhīnē m̄ pānnīmē, ū tōc pōhīnē m̄ tīetīmē nne ū n tūnsī ā nōbuode ā buōne ā bāa. Ú tāatōc ūyē hē céñkí, ā nī fūdī n yēē sō n hē ā dīétā.

ℳ dōnnīmē:

Ú n pōhīnē m̄ pānnīmē: (**Ñ**) dīétō, Ú n pōhīnē m̄ tīetīmē, (**Ñ**) sēede

Ú n tūnsī ā nōbuode ā buōne a bāa, Tī hē nī (**Ñ**) fūdī n tōmū Tī hē nī fūdī n tōmū; Nē wadife tēnnē (**Ñ**) kōn' hē ne bō.

C) **Tī cōōsī nne ī waadī iyē m̄ yōōtīmē**. (**ī**) yē cōōkī ī waadī i baá n̄ hō bīemē.

Tī nō nne nī dīenō ā nōbuode tī yē yā a yē nō kīyē kū á di bō dī bōnde dīyē dī bā n yēē sō m̄ yōōtīmē.

ℳ dōnnīmē:

m̄ yōōtīmē: dāā**di** bā, hét**i** n boot**á**, bē nitib**i** tóntō.

Ā formū pōke (F P)

CURRICULUM VITAE (C V)

F P

CV

I-Ā bōtīde :

Etat civil

Ā tōc n̄ hetide: Sinwεεka

Nom: SANHOUEGOUA

Ā mūōnō hetide : Fənsə

PRENOM: Diacto Bernard

Dī dāāde nne ā pēētō dī bōde dīyē : N pēētō 1975 bēnde Kehotuukē.

DATE ET LIEU DE NAISSANCE: Né vers 1975 à ouorou

Ā bōtīde: Nītiyāa

sexe : Masculin

Ā tēñhu : Benne yīēnō

NATIONALITE: Béninoise

Ā tēñkēde : ATAKODA

DEPARTEMENT: ATACORA

Ā tēñdokide : Dikɔɔde

Commune : Cobly

Kē tēñdokē : Dikɔɔde

ARRONDISSEMENT : Cobly

Ā bōtīde : Ú bīēdō

ETHNIE : oubièro

Ā pūōhī n̄ ka ā kpákí : N̄ pūōhī n tēdī bīísí 6

SITUATION MATRIMONIALE: Mariée avec 6 enfants

• **Á ne nɔ kē kpēñpɔke yōō n cūchī m̄ tōñmū pɔke :**

Kɔnbienu Sadomɔ Dikɔɔde, dā 29/10/2011
 Datuode (ū kɔdimɔ)
 94 91 69 54 Dikɔɔde Mɛedi
 BP.....Dikɔɔde

Ā dū bā : N cūchī m̄ tōñmū.

Ñ kpīemɔ Mɛedi,
 Dī pɔke ñ yēñ' híñc kēyē ā sōtihɛ, a dī wāati ū
 pōkidiéñc, nē pɔke dāñpɔ ñ buɔde a ñ díétɔ n cūchɔ.

Dī wāati ū niitɔ ûyē ñ nɔ ûyīē wē. Ñ tōmɔ nē tōmū n
 māñtɔ ñsō a n̄ pāñnc ā biene. Ñ yammɛ nī ñ dāatē cɛ á dī
 yíenɔ nne ñ dēetɔ nē tōñmū ñ híññi. Ñ dū n nī dēetā ñ bāñkī
 fē nne m̄ yááme fē n tōmū n dī bēnki. Ñ nī dī pēdimu mīnē ñ
 tēdī sī pōkisi sīyē sī fē nne ñ tōmɔ ñsō m̄ tōñmū mūyɛ. Nē fē
 ñ nī n̄ pāñnc kē pɔke híññi n webiná ñ díétɔ kēyē n cūchɔ n
 dī dūññi.

Ñ dī cūchɔ n tē dī yīeni ñ coɔde, Mɛedi ñ cūchɔ dīyē nne
 m̄ hētikime híññi.

m̄ díétimɛ: dāāde bā, hétá n bootá, bē nitibɛ tóñtɔ.

III) Á nōbuode yē n pōhīne m̄ pāññimɛ:

« Fúnē, téñé, tenné, tenné, tēnnē, tēnē...»

Á nē nōbuode tūunī m̄ pāññimɛ, dī kankande (e) té ā hítá wē
 a kē wēetikɛ (r) ā cōotā.

M dōnnimɛ:

«Tī fún' tóñtɔ». Be hē tē tī fúnē tóñtɔ.

Á nē nōbode bō m̄ pāññimɛ híjisi ā té ā di dietá sō dī fē kū.

M dōnnimɛ:

«Tī tóñtɔ fúnē» Be hē tē Tī tóñtɔ fún'.

IV) Ī waadī i n pōhīne m̄ pāññimɛ nne m̄ tiētīmɛ

Nē waadī pedimú hē yē me pāahụ ñyē nne hē yē tē ñyē nēñi.

a) **ī waadī i n pōhīne m̄ pāññimɛ:** ñ díétɔ , ā díétɔ, u
 díétɔ, tī díétɔ, dī díétɔ, be díétɔ

ī waadī tenné híññi ī n yēdē tōo tī nēdínīite. iyē ñ ī: u nne be
 Nē waadī hē nɔ nne ñ cáátí nne i pūchī m̄ pāññimɛ mēyē, nne
 ñ nāā n tē bōnde bā té ñ bō wē a nē waadī ā hítá n yēē sō nē
 pāññimɛ mē bā. **M dōnnimɛ:** Ñ bōkɔ n u yāa,

Sadomɔ Kɔnbienu

Ñ hē bōkō n u yāa

Ñ hítō a hē cōōtō.

b) Í waadī i n pōhīnē ā hietē n bēñkī ā tē nēyē:

Dēkī nē waadī: ñ sēede, ā sēede, ū sēede, tī sēede, dī sēede,
bē sēede

Nē waadī tennē i fē tō tī nēdísēntītē.

Nē waadī hē nō nne ñ cáatí nne i pūohī dī hetide dīyē, nne ñ
nāā n tē bōnde bā té ñ bō wē a nē waadī ā hítá n yēē sō nē
hetide dī bā.

M dōnnīmē: Ñ sēede, Ñ hē tēdī sēede, Ñ hítō a hē cōōtō
Í waadī i n cōōkī ā hietē bīemē n tīihō

Dēkī nē waadī : Nē n **bááde** bōde

Ū hōsīhu

nē n bááde bōde **Ū hōsīhu**

Ū tīebu **bu** dōdōw **ye** dōdōw

M yāāmū **mu** būosi

Dī sēede **di** didōdōw **ye** dōdōw

nōdihū **hu** pūusī **ti** pūusī

Kē bīike **ke** tēnōw **si** pūusī

M nīimē **me** tōnni

Á ne nō tī tō dēnbē pōke :

Mēnī nne ñ pūohō

Dikuntuode, 29/10/2011

Emaniyēedi nne podinni

Dikuntuode

Ñ tō dēnbē ñ nī

64 37 34 75

Kōdaani nne **Sinhūkē**

Ketepuoke

Ñ tō dēnbē ñ fā bēyē,

Tī dī dōōmū, tī cuohō ñwē n dōōsā a ū wienū tī dūōnō.

Yēñdē hō dā dī fūn' kóñtō nīkpīemō nne tōñkpīemē dēnbē nne
ñ nāā n tē ñ pūohō podinni tī púkíno û nītipaano a be u hīinō
n tē **Nkpa** (*kunbadikō*). Úyīē yē dō ,n kūsi, n mōnni n nō
pēmm n dōnnē ñsō kē tō.

Tī yammē dāātē cē ā tī yā n tē dī wēmme maa nō tenne kū.

Kunbadikō pēētō dī pōkōōside hātikē ñkē kē dā 21 māmāáte tī
n naasi (4h00) û wēñtū. Tī yā n tē dī bō nēyē dī dū n nī ya
wē dī bābiike mī fēfēeme hīnnī n ke dōōmu, n ke huutā. Ú
wienū nī tōtā a dī dítá mī bīeme n tontā nī.

Tī dī bāanī nne mī yāndātīmē. Dī tī dōōmu ñsō bē
tēñtēñbe.

Emaniyēedi Sinbienu

Dēkī bē dīenō n nāñkī n̄ yē nē pōkisi :

• A ne no kē bīt̄pōke

Sinweeka Benne,
a n̄ bō (dikōde)

Nóm : 97 65 11 27 / 94 44 62 18.

Dikōde, dā 27/09/2011

Ñ bīt̄ō
Duute Nicoda
dikpiminde
(Bukunbe)
Nóm : 64 09 98 96

Ñ bīt̄ō,
Ñ yammē dāatē cé dī ñ díéto ñyē kē pōke kē hātike kē n
híi m̄mē hō h̄nnī kē **dāpīke 10**. Dī díéto nne ñ dōomō n yēnni
dī yānnī kē hātike kē n dēti nī m̄mē **kē dā 28**, nē n dū n nī yē
kē hātike bīeme ā tī bō nne.

N fōonā a n̄ fūdī n ā yāásíne dikōde duō n nō kēyē, ñ nō
n cūchī kē hōnpuke kē hātike **kē n dēti nī dā 25**.

Ñ nī yūosi ñ bā n ā bēnki dikōde tēntúómū duō n nō kēyē. Ā
nī h̄ni n h̄ ã kimu dikōde h̄nní. Ne nī ñ nāā ã bōkō û
tēnhūt̄ohū maáhū ne h̄ ño Benne.

Ñ dāanī ñ yē ã tōntífe h̄nní, ñ nī yūosi ñ bā nne ã bāanī n
fūdī n ã tōtā ã yāátá dikōde. Cōotā ñ buōde dōonfe nne
buōde dī n bā.

Benna Sinweeka

Fē sōfe fe híi i híi Nē nīñne **n̄e wēnni**
Ū ciēnū ku dīi=i dīi, Ū niitō u tēe=be tēe.

V) Tī cōōsī nne A dēnbē bēyē m̄ yōōtīme h̄nnī.

Bē bō bē nummu kū **5**: Niine bē n tāatē 3 kómmú nédihū hū n
bā n fūn' h̄ kómmú tōmmū.

Dēkī bē nī: < ã ã ã a á >

M̄ dōnnīme:

Ā = û n pūchī m̄ pānnīme « **Ā** » tīeti

Ā = û n pūchī dī hetide n pedimú n tē hē yē nē tē « **Ā** » būōke.

Ā = û n tūnsī m̄ pānnīme n dū a nē ñ dāatē

A fē dofē té « **Ā** » tōntá n bu h̄ikitā

A = û n tūkidī ï sēpī

Duute u pedimō « **A** » u yēetō

Á = û n pedimú nē n yāanī yōō nē hántō a u sōodí

Á ã nē bō mīnē nē nī sīenī.

VI)

Ā hētikonnē:

Ā hētikonnē h̄ cásidí m̄ díétíme h̄nnī.

M̄ dōnnīme:

Kē tūbūōke, dī nācuude

VII) (La direction) Ā nōbuode yē n bēnki ï pīē

« **Sō, mīnī** » nō ã nōbuode yē n bēnki ï pīē, n h̄ nō nne ñ cāátí
nne ã nōbuode tēnnē. Nne ñ nāā bōnde bā nī ñ bō a di hitá n
yēē sō m̄ bīeme a dī tūōde ã cōotā.

M dōnnīme:

bōkī sō «bōkī fúnē sō»

bōki mīnī «bōki tēnnē mīnī»

Sō hítō a fúnē cōōtō, mīnī hítō a tēnnē cōōtō.

VIII) (La marque de pluriel) (YA) ū n bēnkī ū hōsīhū

Nē nōbode hē nō nne ná cáátí nne ā tēe.

M dōnnīme:

Tóntá ya «Tóntá fúnē ya»

YA sōkō a fúnē cōōtō.

IX.) Le (N) bas qui suit les verbes) «N» ū n n pōhīne m̄ pānnīme:

(N) ū n pōhīne m̄ pānnīme hē me konsíne m̄ díétíme hīnnī.

Bōnde bā té nō bō wē a fe hitá n yēē sō m̄ pānnīme mē bā.

M dōnnīme: n dēe ū cīebu «n bu ya a tī dēē».

(N) hítō n yēē n sō i waadī tē cōōtō m̄ bīemē.

(N) tontá kē dāākē < N kē tontá

(N) hítō a kē cōōtō

X.) (Les pronoms relatifs) Á nōboditūkitē m̄ díétíme hīnnī:

Nē nōbuode hē cásidí m̄ díétíme hīnnī.

Dēkī nē nōbuode: **ñbū** «ū tīebu, ū cīebu, ū cīebu ...»

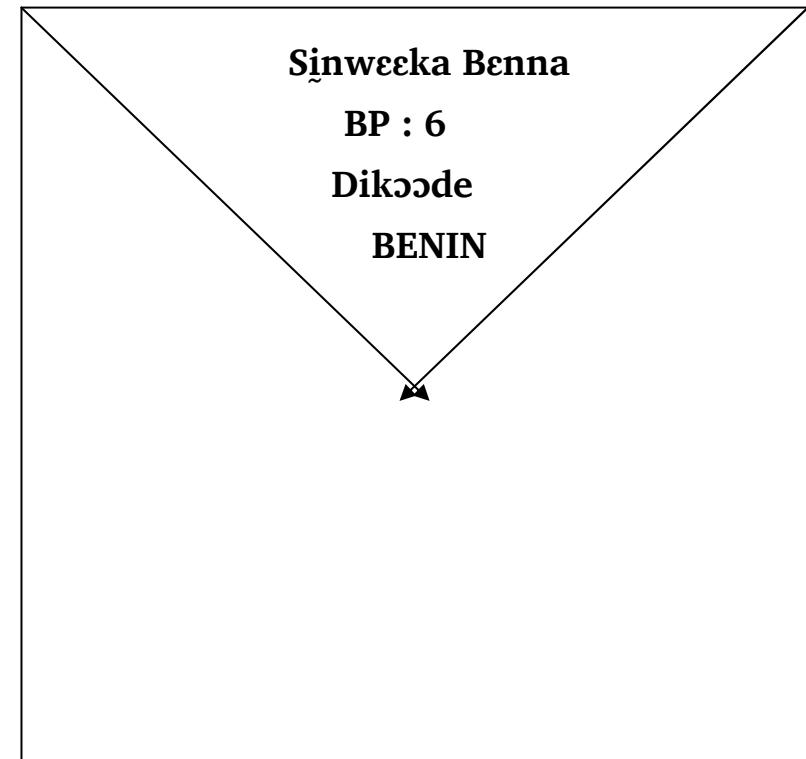
ñtē «tī tīete, tī tēte, tī nōtē, tī biete...»

ñwē «ū niitō, ...»

kēyē «kē bīikē, kē wānkē, kē wānkē...»

fēyē «fē naafe, fē hanfe...»

Ū pōkicōnīhū hīsī pō tī nō n
diéta nē yē :

Ū pōkicōnīhū deehɛ pō tī nō n diɛtā nē yɛ :

Tɛnbidi
(Le timbre)

Duute Nicoda
BP : 15 Bukunbe
Bennɛ

dīyɛ «dī sēede, dī dōōde, dī dāāde, dī bāñde...»
āyɛ «ā sīe...»
sīyɛ «sī bīsí...»
tīyɛ, kūyɛ, nēyɛ, īyɛ, bēyɛ, hūyɛ, n̄kū, m̄mɛ, m̄mū, n̄nɛ, n̄yɛ,
n̄hū, n̄kɛ, n̄dɛ, n̄sī, n̄fɛ...
XI.) - Les poinctuations: sī tīhīnsī:

- 1- Le point virgule (;) kē tīhīnhōnpuke
M dōnnīmɛ: n̄ yaā n̄ tōō wē(;) n̄ hɛ kōtō nī fēeme
- 2- La virgule:(,) kē hōnpuke
M dōnnīmɛ: n̄ dennī ū wuɔhū n̄ hɔtōō(,) n̄ fún' dū n̄ nī bōkī
kē dāāke. 3 Le point(.) kē tīhīnkɛ. **M dōnnīmɛ:** n̄ dēē n̄ du
n̄wē(.) 4- Les deux points(:) kē bīkúútíkɛ
M dōnnīmɛ: Kpaaku dennī kē dāāke n̄ tōō: ā n̄ɛɛ, m̄
kūɔkúómú...
- 5- (Les guillemets)(<<>> " " ( )) kē sēbīpúkínkɛ:
M dōnnīmɛ: Nē dāāde a Duute ā yɛ < < Ū tēdihū dēēte hɛ
dīe tīebu> >.

6- Le point d'interrogation (?) kē bēkisike

Ā dōnnīmē: Ā yādī hē (?)

7- Le point d'exclamation (!) kē dékítíke

Ā dōnnīmē: Duute, cōke dítō ū baāki, mónnēe (!) Duute tē kēyē. Hōu ! U hīkīnō.

8- Apostrophe(') kē wēetīke

Ā dōnnīmē: Ā fún(') bō nē ?

9- Les 3 points de suspension (...) kē pénkétíke

Ā dōnnīmē: Kuoti bōkō kē dāāke n yāa tī dōbēēke, ā popuo (...) a ū bōdīke ā tēnī.

XII (Le ton) Tī néte wākime:

N dedi ī cienī n bātā dī tāde n kuutā nī n be bēnki n yē dī búó bā? a be sōntā ā díétā: dī tāde,

N bēnki u bāa dī tāde a u sōntā « dī tāde »

N bēnki u bāa fē tedife kē pōkiyendōnke hīnnī a u sōntā « fē tedife ».

N dietā dī nōbode nōdē fīntí ciemē n tāatē (3x)

« bōtā » « bōtā » « bōta »

N wāanī ā tāáde n be bēnki a be sōntā ā díétā: ā tāáde

Ā ne nō tī tō dēnbē pōke:

- N ā mákítō (nō tō, nō nī, nō pēte) nne mō yāndātīme, ū wienū ā nō ā bō nne a nō hūnnī ā pétā nne mō yāndātīme hīnnī. Né tīēnō nne bōnde bā, dī dōcmu nōsō nō nī kpīemō.

Ā bīyāa kpaakū

• Ā ne nō kē kpēñpōke :

- N ā cūchō n tē ā fāátā nō sēpī ū kpīemō nō díétō iyyē nne mō hētikimē hīnnī,
- fāátā īnī nne buōde dī n bā nō i diétō n yēnni kēyē ū kpīemō « Mēedi, Pēdīfē, Pēsítā... etc » (maire, préfet, président) nō nī tōmū nne mō hētikimē hīnnī nne nō bōude fē. (mō hīlhīme fē pāahō kē saake pō kū).

Ū pōkicōnīhū

Tī nī pāaki mē ū pōkicōnīhū ?

1. Nē pōkicōnīhū deehē tī nō n yēe sō mō bīemē ī hīnnī pō a me nō dō n fōonā nō bōntā n dietā ā dīēnō ūyē hetide dōdū kū n bā hīnnī,
2. Ū dōdū nō yīedū ā pānnā nē yīēnō tōmū mō nōmīme nne nē yīēnō tēnkēde hetide,
3. Ū dōdū nō tāatū ā díétā nē yīēnō tēnhū hetide.
4. N pānnā tēnbidi kē saake pō ī hīnnī.
5. Nē pōkikhāhū hīsī pō ā pānnā ā mōnō hetide, ā tōmīmū mō nōmīme, ā tēnkēde hetide nne ā tēnhū.

Kē pōke yōcsīme :

Kē pōke yōcsīme pūo tī péntē nne m̄ hīhīme. Nē bōde ā té ā yōcsīne ā nōbuode yē n dāatē wē, n̄ sānti nē yīēnō, n u kudikíne, n u kpākiti á ne no m̄ yāncākidime.

M̄ dōnnīme:

- Á ne no kē bītōpōke :

Ā cōotā n̄ sēpī nne buode dī n bā, yēē sō ā yammē ā n̄ dāatē nne kē pōke n̄kē, n̄ ā pōtīne wē n dōkī ā yāasibu, hīkīnā a tī ya tī tūbē. Nē tīēnō nne dāade bā.

Á ne no m̄ yanyammē ā yē : Ā nē yīeni ā yammē . * cākidi, ū wienū nī tī tōtā, n̄ ā bō nne wē, dēetā ū bōminhu, kēsi n̄ yēnni kēyē n cōotā n̄ dōonfē.

Nē tīēnō nne dāade bā.

Ā be pēdimu n yē tī néte tēnnē bō ciīkē yē n tāatē kū:

Dī bōdīyēndōnde

Ti bō dī bōde dīyē hū n bā hū n bā

Dī bōdīyiēdide:

Ti fūunō dī bōde dīyē n kommū ū būotū

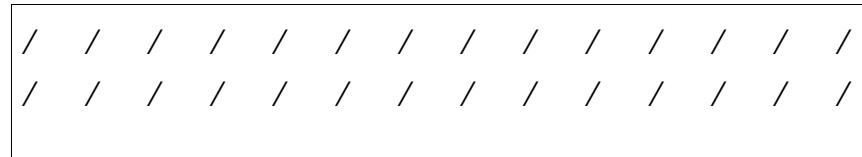
Dī bōdītāatīde:

Ti fūunō dī bōde dīyē n hē kóm̄mú būotū.

Á ne no dī cuude yēndōnde = ā bēnsīne dī bōde yēndōnde

Dēkī nē néte:

- 1) Dī bōde yēndōnde: ti no dī bōde dīyē hū n bā hū n bā.
«Ū nēdīyāāhu»

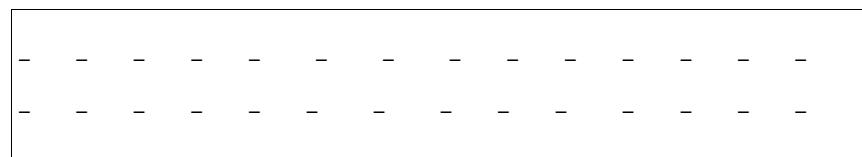

Ā hūuti a ne n̄ cānsi n kaaní sō a be tūosi sō bē fē, n tūnnā ū n bā ū n bā. Ā yē dítā ya ā nōbuode a tī nēdīyāāde bō yē hīnnī hū n bā hū n bā.

Á be dítō ne wēnni, á be hē dítō ā be dūonī n̄yē:

kétā, dítā, kátā, tútā, cútā etc... N be bēnsīne hū díétimē.

«Ū nēdīsēntīhu»

Ā hūuti a ne n̄ cānsi n kaaní sō a be tūosi sō bē fē, n tūnnā ū

N hiiní u bāa n u bēnki ā tāāde a u sōñtā ā díétá: ā tāāde

N tīhī n bēnki ā taahé n be bēkisi a be sōñtā ā díétá: ā taahé

N bāatā u bāa n yē ū kōdāabu yōō dī sōtide.

Ā u duā, ū wākimo ā bāatā u bāa a u sōñtā u pāñno nēyē: n
yē u yēe.

N bēki n yē kuoti bōkō ū wúónú n pāñno n bā? A be yē: n yēe
m̄ nīme

N hiiní kpaaku a u tī ā békisi n yē kpaakū pāñno n bā? U tíi.

Ā ā díetō ā nōbuode tennē n duā, ā be bēkisi n yē: ye dōnnī? A
be sōñtā.

Ā yē ti bō wē, yē dōnnī wē.

Héi! ā nōbuode tennē ye hē nō nne nō tōō néte.

N be bēkisi n yē tī nāñkī mē n bāññī nē nīñsī n̄ hiete?

Ā be sōñtō ne wēnni wē, ā be kuó ā be pēdimu n yē m̄ yāāmū
yē tennō a tī bāññī nē hiete. Mu maamú dīe n̄wē, mū tūñmū
bō ā cūohē a mū tūñmū cútō n nīi.

M̄ yāāmū tennē be mu hīinō n tē tī néte.

Ū nēdīyāāhū, hū sēñtīhū nne hū nīihū.

Nē bōnde n pāñnā tī néte nē nōbuode hīñní a be ya ā díñna nē
nōbuode sō ā fē n bōntā tī néte wākime.

(Bē kpēnbē pōke)

- Ā ā dū n nī díétá ū kpīemō u bāa kē pōke ā té ā yē : n
kpīemō, n̄ cēnbā, n̄ cēhiisō ...etc.

M̄ dōnnīmē : Kpīemō mēedi, Kpīemō pēdēfē (préfet), cēhiisō
pēsītā (président), cēnbā : m̄ tōñmū hīnnī (Bē n māadō ā
cipe, bē n ye pīññē, bē n sīedō tī nīnte nne sī
bēsīedikīsī ...etc).

*Kē pōke cūohē :

Kē pōkidietíkē nō nne n̄ cānsi wē m̄ díétíme nne m̄ yōōtīme
hīnnī n fōonā a kē hííme ā n̄ cānsi nne n̄sō kē kēsimē.

Nē hō hīñní tī nō n té ā bōntā ū dōdū paanū á ne nō dī yāma-
dīpande, n tīenī m̄ bīeme hésí kē kōkē pō.

N fōonā ā dīenō ūyē ā kēsi ū saahū ā nōnne :

- N bāatā ā nōbuode yē n cānsi, n yōkimu, n hē káání
kēsimē, n hē nō saate,
- Ā sēpī ā n hōtī m̄ díétíme hīnnī. Ā ā díetō n hésí ā sēfē
ā pāñnā kē tīhīñkē n fōonā n tūkitā fē tūñfe.

Benna Sīnwēeka

Í ciенí tī nī tūnnā iyē n fūdī n dietá kē pōke a ke n cánsi

***Kē pōke bōntime :**

Tī nī bōnki ñyē dī pényūude bō nne hē nne nē yīénō dī
cátimme nō kēyē kū, ū tiide nne ñsō tī yēñte.

M dōnnime:

(**kē bītōpōke**)

Á á dū n nī díétá n yōotā nne á **bītō ū nītiyāa** á té á bōntā n
yē : Ñ bītō, ñ bītō saanō, ñ bītō ñ fā ūyē, ñ buode bītō, ñ
bītō ñ hānsī ūyē, nne í yādī ...etc Á á dū n nī díétá n yōotā
nne á **bītō ū nītipūoh̄** á té á yē :

Nītipūoh̄, nītipūoh̄ ñ hānsī ūyē, ñ cīnne, nītipūoh̄ ñ fā ūyē,
ñ hōntō ñ hānsī ūyē, ñ tāa cōke, ñ pōcīnne, ñ yōcīnne, ñ
sēede hō ...etc.

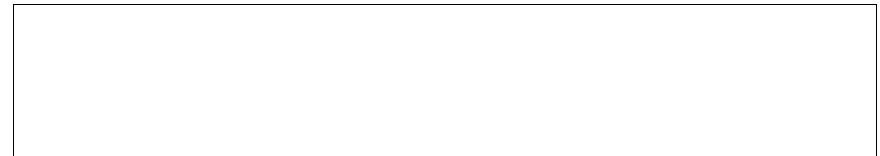
Héi! Ú **nītipūoh̄** hē nō n yē : Nītiyāa ñ hānsī ūyē.

(**Tī tō ū dēnbē pōke**)

- Á á dū n nī díétá n yōotā nne **tī tō ū dēnbē** : Tī dēetā
tī tō ū dēnbē hiete n hīsinā n tūnnā á sāane.

M dōnnime : ñ tō ū fā ūyē, ñ pēte ñ buode niitō, ñ nī ū
hānsī ūyē (á hūonā, á cékí, á konte dāatē etc...)?

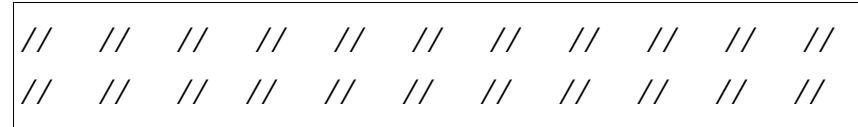
Á be dítō ne wēnni, á be hē dítō á be dūonī ñyē:
kētā, dītā, kātā, kūtā, sētā etc... N be bēnsīne hū díétimē.
«Ú nédíniih̄»

Á hūuti a ne n cánsi n kaaní sō a be tūosi sō bē fē, n tūnnā ū
n bā ū n bā. Á yē dítá ya á nōbuode a tī nédíniit Á be dítō ne
wēnni, á be hē dítō á be dūonī ñyē:
keta, dita, kata, kuto, betō etc... N be yē hēhū hē díeno.

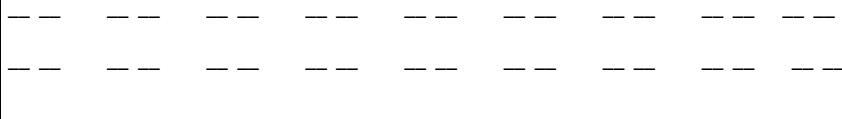
- 2) Tī néte wākime dī bōdīyīedīde: ti fūunō dī bōde dīyē n
kommú ū būotū.

«Tī nédíyāāte»

Á hūuti a ne n cánsi n kaaní sō a be tūosi sō bē fē, n tūnnā ū
n bā ū n bā. Á yē dítá ya á nōbuode a tī nédíyāāte bō yē hīnnī
n fūunō. Á be dítō ne wēnni, á be hē dítō á be dūonī ñyē:
kúútā, súútā, bēhná, kúótā etc... N be bēnsīne tī díétimē.

Tī nédísēntīte»

Ā h̄uti a ne ñ cánsi n kaaní sō a be tūosi sō bē fē, n tūnnā ū n bā ū n bā.

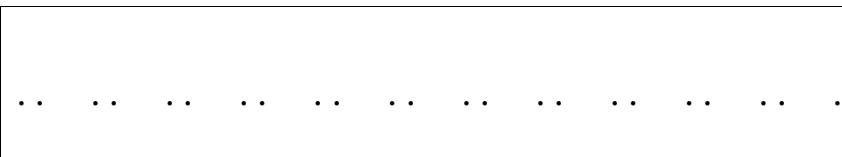
Ā yē dítá ya ā nōbuode a tī nédísēntīte bō yē h̄innī n fūuno.

Á be dítō ne wēnni, á be hē dítō ā be dūonī nyē:

Sēetā, yēetā, bēnnā, tūosī etc...

N be bēnsīne tī díétíme.

«Tī nédínīite»

Ā h̄uti a ne ñ cánsi n kaaní sō a be tūosi sō bē fē, n tūnnā ū n bā ū n bā.

Ā yē dítá ya ā nōbuode a tī nédínīite bō yē h̄innī n fūuno.

Á be dítō ne wēnni, á be hē dítō ā be dūonī nyē:

Tuutō, yeetō, scōtō, sentō etc...

e bō yē h̄innī hū n bā hū n bN be bēnsīne tī díétíme.

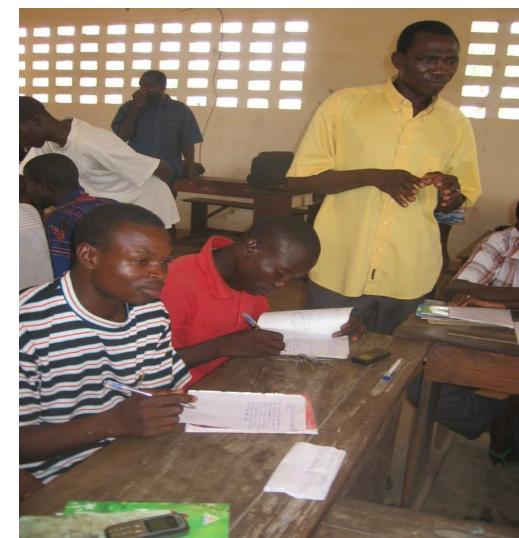
3) Tī néte wākime dī bōdītāatīde: ti fūuno dī bōde dīyē n hē kóm̄mú būotū.

Kē pōke díétíme

* Dī bōde ñdē tī dū n nī bēmmū tī nī nānki nyē kū nne ñ dōmu n dīenō sī pōkisī fē, yōsinē : kē bītōpōke, tī tōc dēnbē pōke, kē kpēñpōke yōō n cūchī m̄ tōmmū pōke).

Kē pōke fē tēdī tiīhē yē n tāatē kū :

1. Ā nī bōnki nyē ā sēpī díétíme, nne ñsō dī pényūude fōotīme
2. Kē pōke cūohē. Ā nī pēdimu dī bōde dīyē n cānkíne ā pényūude nne ñsō ā dū nēyē
3. Kē pōke yōcsīme, ā nī pēdimu dī bōde dīyē ā yammē dāatē nyē, yōō mē cakidō.

Sī pōkisī díétíme 2008

8 -ī cienī m̄ tōmmū : N dietá dī dōwékísco de hígní ī
dítē n be bēnki.

- Nē dítē n̄ hígní, tī nō n dietá ā nōbuode kiéde yē
nne ā nōbuode, nne ū pōkimuonú kū n mōnni. Nē
nōbuode nne n̄sō ā kíde nō nē dāāde wadifē.

9 – Ū wākimō nō n dūōnī ā cēnpūode yē, bē bēnsibē
cienī m̄ tōmmū pōkisī h̄nnī.

10- N hiiní ā hiete n bootá á bē fē ne bō.

11- N be sōcmu nne ī yiēnī, yōō tī yāante.

Kε pānnō dādaā 31 dī yōdānside 2011
Dī ciikide kpīemō
Benna Sinweeka 3

Dikuntuode wākinbe 2008

— / = bāá;	// . = (ā) táadē, dáátō, kóntō,
yéétō etc...	
/_ = nīi, tīi, sīi;	. . / = (n) suutá, (n) kuutá, (n)
benná etc..	
- . = dēe, yēe, yūu;	. . - = (ī) naatī, niitī, kpēntī
etc...	
. - = tiī, duā, suā, nuā, huā;	. . . = (ū) niiō, yuutō.
/ . = nīi, tīi, túu;	- . . = (ū) tīebu, (tī) cīete, (m̄)
dāame etc.	
. / = (n) kuó, (n) daá;	- . - = dēetā, bāatā, bān-
tā etc...	taā etc...
-- . = Sōotō, yōōtō;	- - - . = yiēdīkē, tāatīkē, bēññikē
etc...	
• - - - = bōötā, tōötā, dāätē;	- . - . = (m̄) dōnnīme,
// / = tóntá, bōótá,	pēnnīme

**Elisabeth bō n
dīenō**

**Maadi denbe 3, Idibienu
nne m̄ tōmmū kpīemō**

Ī sēpī wākinbē ciikide Dikɔɔde h̄nnī

« Tī bēm̄mū YA Nnε BIKIBANKI

Bukunbe h̄nnī»

ASSOCIATION DES ALPHABETISEURS EN LANGUE DE COBLY
« Tī bēm̄mū YA »

Kē pōke kē n tōsidi ū wākimɔ
(m̄ bēdime bēnsime h̄nnī)

Guide de l'animateur

(Enseignement syllabaire en
mbèlimè)

Dī yōodānside 2011

Usimani, Kənna, Dominiki nnε Samiyεedi

Dī cuude yiēdīde wākime :

M dēnsīme tī néte bōde.

- 1- N bāatā ū hensihu h̄ n nī n dūōnī ī tīēnī n pānnā ā f̄intike, yɔsinē dī bēntīde yendonde bōde.
- 2- N bēnki ū hensihu, n dietā h̄ hetide, n bēki á be yā ū hensihu hetide waadī sō ī fē (ī wādidēe nnε n sō ī fūutīme á ne nō dī kankande.)
- N be dēnsīne n yēē sō tī néte.
- 3 – N pānnā ā nōbuode kiéde
- 4 – N pānnā tī néte ā nōbuode kiéde h̄ínní.
- 5 – N dietā ā nōbuode kiéde ā pōkikíéde yē n bam-mú h̄ínní, nnε n̄ bēnkī ū n bā ū n bā m̄ fēemē h̄nnī, n tūnnā ā nōbuode (Nē nōbuode nnε ā nōbodikiéde tennē nō n dennī dī dāāde péñkónime h̄nnī kū.)
- N pānnā bōnde bā kēmmu n dietā ā nōbuode ā bāa ā pōkibanaáne h̄ínní m̄ fēemē
- 6 – N hiiní dī dāāde péñkónime bē ciikē h̄nnī, n bāatā ū n bā ū n bā a u hiiní tī fē n̄ hijisī. (Ā ciikē nō nnε n̄ bō yē naasi kū.)
- 7- N pānnā kēmmu n dietā bōnde bā, be yā sō m̄ péñkónime mēyē.

ā hiete n bootá á bē fē nε bō.

10- N be h̄tinā, n be s̄ōmu, n be kpākiti.

11- N pānnā tī yāante yōō ī yiεnī.

10- N be h̄tinā, n be s̄ōmu, n be kpākiti.

11- N pānnā tī yāante yōō ī yiεnī.

cōosimε yεndɔmmε : (m̄ tōmmū mū n búó ū wākimɔ)

1- Ū wākimɔ nɔ n dōmu bē bēnsibε, n ȳ nne m̄ semmū.

2- Ū wākimɔ nɔ n bēnki ū bā nne n̄sō ū nakūōdibiisí.

3- Ū wākimɔ nɔ n pānnā tī yāante.

4- Ū wākimɔ nɔ n bootá á ū nākūōdibiisí kpéñwɔ s̄i nīñte (dī kōde, dī dōwékísɔde, dī pōkibanbánde, kē pōke, ū pōkimuɔnú kū séntú nne m̄ mōmmū.)

5- Ū wākimɔ nne ū bīsí nɔ n fimmú kē bēnsike híñní, n hiiní m̄ péñkónime mē n yōomū nne kē bēnsike.

6- N dōnā ā dāa nne n̄sō ā buɔne dī nī ñ bēnsī āȳ.

7- N dōnā kē bēnsike kiede : (m̄ pesimε, m̄ yōtīme, dī cuude cāñsīhū)

-N bāatā bē kpēnbε bē n nī kpákítí kē bēnsike, n yūcsī sī kpīnsī. Be ñ bō bē tāatē.

Á dī dōōnō á kiede n duā, dī nō n konná dī nuɔdē n pīesi.

8 -N tōtā bē bēnsibe ciīkē yē n naasi á bē hōsī.

9 – N yōntā kē bēnsikē yēnfē, nne n̄ hīinō ī waadī n̄ hiete.

10- N hiiní bē bēnsibe hiete n bootá á bē fē tōntō, n pānnā m̄ yēnnīmē.

11- N bē dēnsīnē á kiede yē n dōōnō, n yē wēbinā dī bēnsicuude bōde á nē bōde wēnni.

Yēsi n kēmmu ya n̄nē :

1- Ū wākimō nō n pānnā kē pōkibēkīnkē n fōōnā n wāakī.

2- N fōōnā a bōntā m̄ wākimē dī nō n fīmmū wē dī nōbodibātīde tēnnē hīnnī, n yūcnī ī tīēnī ī n nī n̄ yēsīnē tī būōmē yōō dī fommū.

3- Ū wākimō té n̄ nō n bōntā nne tī yāante n yōcsīnē tī yānte.

Dī cuude yēndōnde wākimme

M̄ dēnsīmē tī néte bōde.

1- N bāarā ū hensihū hū n nī n̄ dūōnī ī tīēnī n pānnā á fīntikē, yōsinē dī bēntīde yēndōnde bōde.

2- N bēnki ū hensihū, n diētā hū hetide. N dedi ī cienī tī téń' dīedō iyē, n dēnnā tī wadife.

3- Fē wadife yāátīmē: Fē wādidūfē nne n̄sō fē fūutīmē. N hiiní nē wadife nne ū nēdīnīhū.

4- N wāānī á nōbuode a nē wadife bō yē hīnnī, n fē hōtīnā.

5- N pānnā fē sēfē nne á nōbuode tēnnē n yē hōtīnā n dūa n dinnā.

6- N pānnā tī néte nē kankaane hīnnī, n dīitā á kankankpīēnē n bootá á bē kpā n yē yā, á nē nō á kankaane.

7- Fē wadife bēntīmē dīétīmē.

8- ī cienī m̄ tōmīmū bē pōkisī n̄ hīnnī. N diētā bē pōkisī tēnnē hīnnī nne ū pōkimuonū kū n mōnni.

-N bē dūōnī á cēnpūode dī dāāde tūōde.

9- N hiiní á hiete n bootá á bē fē nē bō.9- N hiiní